

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Môže byť ústavný zákon protiústavný?

Študentská vedecko-odborná činnosť

Autor: Bc. Slavomíra Henčeková

Konzultant: JUDr. Marián Giba, PhD.

Katedra: ústavného práva

Dátum odovzdania: 5.3.2012

ABSTRAKT

HENČEKOVÁ, Slavomíra: Môže byť ústavný zákon protiústavný? [študentská vedecko-odborná činnosť]. Univerzita Komenského v Bratislave. Právnická fakulta: Katedra ústavného práva. Konzultant: JUDr. Marián Giba, PhD. Bratislava: PraF UK, 2012. Počet strán: 30

Cieľom práce je nájsť konkrétnu odpoveď na konkrétnu otázku: Môže byť ústavný zákon v podmienkach Slovenskej republiky protiústavný? Otázka je síce položená jednoducho, ale hľadanie odpovede bude podstatne náročnejšie a komplexnejšie. Práca sa zameriava na rozbor situácie *de lege lata* opierajúc sa o pozitívne platné právo, ale nie výlučne oň zahŕňajúc rozbor čl. 86 písm. a), čl. 152 ods. 4, tézy materiálneho jadra a ochrany základných práv a slobôd a taktiež o riešenie *de lege ferenda* na základe subjektívneho názoru. Cieľom práce je zároveň poukázať na aktuálnosť tejto témy a možnosť jej širokého využitia v praxi.

Práca je rozdelená do štyroch kapitol. Prvá kapitola má dve podkapitoly, ktoré rozoberajú jednak pôsobnosť Národnej rady vo veciach prijímania ústavných zákonov a jednak pôsobnosť Ústavného súdu s akcentom na možnosť, resp. nemožnosť posudzovať súlad ústavných zákonov s ústavou. Druhá kapitola je zameraná na rozbor tézy materiálneho jadra s podkapitolou venujúcou sa materiálnemu jadru v ústave Slovenskej republiky. Tretia kapitola rieši postavenie základných práv a slobôd, v dvoch podkapitolách je rozobratá individuálna ochrana základných práv a slobôd prostredníctvom individuálnej sťažnosti na Ústavný súd s načrtnutím možnosti sťažovať sa aj proti ústavnému zákonu a kolektívna ochrana základných práv a slobôd sústrediaca sa na právo na odpor. Posledná štvrtá kapitola stručne rekapituluje vyvedené čiastkové závery a načrtáva v hrubých rysoch možnú zmenu ústavy.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: ústavný zákon, ústava, materiálne jadro, Ústavný súd, ústavodarca, zákonodarca, čl. 86 písm. a), čl. 152 ods. 4, základné práva a slobody, právo na odpor

OBSAH

ABSTRAKT.....	2
ÚVOD.....	4
1 Pôsobnosť Národnej rady a Ústavného súdu podľa Ústavy SR.....	5
1.1 Pôsobnosť Národnej rady na prijímanie ústavných zákonov	5
1.2 Pôsobnosť Ústavného súdu.....	7
2 Koncepcia materiálneho jadra Ústavy.....	10
2.1 Materiálne jadro v Ústave SR.....	11
3 Ochrana základných práv a slobôd.....	15
3.1 Individuálna ochrana základných práv a slobôd	16
3.2 Kolektívna ochrana základných práv a slobôd.....	19
4 Náčrt situácie <i>de lege ferenda</i>	23
ZÁVER.....	25
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV.....	28

ÚVOD

K napísaniu tejto práce ma priviedli dva impulzy: písané slovo, ktoré je šírené hromadnými komunikačnými prostriedkami a písané slovo, ktoré má štátom stanovenú alebo uznanú formu.

Tým prvým bolo náhodné natrafenie na článok s provokatívnym názvom *O ústavnom delíriu*.¹ Tento článok v čitateľovi navodil dojem, že ústava je len *jednoducho hračkou v rukách akejkol'vek 90-člennej ad hoc skupiny, ktorá sa práve nájde v parlamente*,² dokonca varuje možnosťou podobnej cesty akou sa vydala ústava Weimarskej republiky až do uchopenia moci nacistami.

Tým druhým bolo vyhlásenie predčasných parlamentných volieb na základe ústavného zákona³, podobný prípad v Českej republike⁴ a rozvíjajúca sa debata nielen v kruhu odborníkov, ale aj širokej verejnosti o tom, či sú marcové predčasné parlamentné voľby legitímne a s tým súvisiaca aktivizácia občianskej spoločnosti, na akú si história Slovenskej republiky nepamätá.⁵ Oba impulzy vyvolali množstvo otázok, všetky ale vychádzajú a zároveň smerujú k vyriešeniu tej základnej: môže byť ústavný zákon v podmienkach Slovenskej republiky protiústavný?

Cieľom tejto práce je danú otázku zodpovedať, nie definitívne, ale načrtnúť možné riešenie s prihliadnutím na rôzne protichodné názory, spojiť teóriu s praxou, dokázať praxi, že sa bez teórie nezaobíde a zároveň teórii, že bez praxe nenájde uplatnenie.

Podakovanie na tomto mieste patrí môjmu konzultantovi, JUDr. Mariánovi Gibovi, PhD., nielen za individuálny prístup, ale celkový prístup k študentom a ich motivovanie k záujmu o ústavne právo a štúdium ako také a každému, kto ma v živote čímkoľvek inšpiroval a konštruktívnou kritikou posunul ďalej.

¹ ŠEBEJ, F.: O ústavnom delíriu. In. *týždeň*. 2008, č. 39. (článok je možné nájsť aj na <http://www.konzervativizmus.sk/article.php?2158>)

² ŠEBEJ, F, ref. 1

³ Ústavný zákon č. 330/2011 o skrátení volebného obdobia Národnej rady Slovenskej republiky

⁴ Ústavní zákon č. 195/2009 Sb. o zkrátení pátého volebního období Poslanecké sněmovny

⁵ Na tomto mieste narážam najmä na protesty „Gorila“, v ktorých bola jednou z hlavných požiadaviek aj požiadavka na zrušenie, resp. odloženie predčasných parlamentných volieb z dôvodu nelegitímnosti, napr. <http://www.tasr.sk/23.axd?k=20120227TBA01683>, ale aj rovnakú požiadavku iných občianskych aktivistov a hnutí, napr. <http://www.aktuality.sk/clanok/201237/marcove-volby-budu-nelegitimne-tvrdi-obciansky-aktivista-historik-a-analytik-eduard-chmelar/>; alebo <http://www.topky.sk/cl/1000110/1300898/Marcove-volby-budu-nelegitimne--tvrdi-Karnasevic>

1 Pôsobnosť Národnej rady a Ústavného súdu podľa Ústavy SR

Pôsobnosť je v teórii práva stanovená ako *právom vymedzená oblasť* či *okruh činnosti štátnych orgánov, v ktorých môžu vykonávať príslušnú zákonodarnú, výkonnú alebo súdnu právomoc*, nazýva sa aj kompetencia, či príslušnosť.⁶ Pre účely tejto práce považujeme za potrebné vymedziť pôsobnosť Národnej rady a Ústavného súdu s cieľom zistenia, či môže Národná rada prijať akýkoľvek ústavný zákon a či môže Ústavný súd rozhodnúť o nesúlade Ústavného zákona s ústavou.

1.1 Pôsobnosť Národnej rady na prijímanie ústavných zákonov

Nepohneme sa v ďalších úvahách, kým si nevyriešime základnú otázku, a síce, aký typ ústavných zákonov umožňuje Ústava SR prijímať Národnej rade. Niektorí autori, napr. Prusák, J. rozdeľujú ústavné zákony do štyroch skupín: ústavný zákon ústava, ústavný zákon, ktorým sa mení a dopĺňa ústava, ústavný zákon, ktorý ústava výslovne predpokladá a ústavný zákon, ktorý ústava výslovne nepredpokladá.⁷ Iní zase rozlišujú dva typy ústavných zákonov: tie, ktoré ústava predpokladá a tie, ktoré nepredpokladá.⁸ Zároveň títo autori dodávajú, že vecná pôsobnosť Národnej rady v otázke ústavných zákonov, je obmedzená len na tie, ktoré ústava predpokladá, resp. v Prusákovom poňatí aj tie, ktorými sa mení a dopĺňa ústava. Odhliadnuc od akýchkoľvek teoretických názorov, pozrime sa, čo nám hovorí naša ústava.

Východiskom nám bude článok 86 ústavy, ktorý vymedzuje vecnú pôsobnosť Národnej rady SR a keďže používa slovičko *najmä*, bez pochyb pôjde o demonštratívny výpočet.⁹ Pre účely tejto práce bude podstatný čl. 86 písm. a), ktorý hovorí, že *do pôsobnosti Národnej rady SR patrí najmä uznášať sa na ústave, ústavných a ostatných zákonoch*

⁶ OTTOVÁ, E.: Teória práva, 2. vyd. Šamorín: Heuréka, 2006, s. 125

⁷ PRUSÁK, J.: Zákon a konštitucionalizmus. In Gerloch, A. – Maršálek, P.: Zákon v kontinentálnom právu. Praha: Eurolex, 2005, s. 137.

⁸ BALOG, B.: Ústavné zákony v právnom poriadku Slovenskej republiky. In. Justičná revue, č. 12/2007, s. 1577.

⁹ Podľa Drgonca, J. je použité demonštratívneho výpočtu reziduum socialistickej právnej kultúry a v právnom štáte musí byť vylúčené, aby sa kompetencie štátu určovali demonštratívnym výpočtom. Pozri DRGONEC, J.: Ústava Slovenskej republiky. Komentár. 2. vydanie. Šamorín: Heuréka, 2007, s. 696; s týmto názorom sa dá len súhlasiť, bolo by potrebné ústavu (nielen) v tomto ustanovení zmeniť v záujme právnej istoty

a kontrolovať, ako sa dodržiavajú.¹⁰ Ústava umožňuje Národnej rade prijať ústavný zákon ešte na iných miestach: čl. 3 ods. 2, čl. 7 ods. 1, čl. 51 ods. 2, čl. 86 písm. b), čl. 99 ods. 1, čl. 102 ods. 3 a čl. 152 ods. 1 druhá veta, čím je výpočet daný ústavou uzavretý. Podľa Prusáka a Baloga, sú len tieto ústavné zákony a ústavné zákony, ktorými sa mení a dopĺňa ústava tými, ktoré Národná rada smie prijať, teda tieto vymedzujú jej vecnú pôsobnosť vo veci prijímania ústavných zákonov. Podobný názor zastáva Orosz, L. a kol., ktorý hovorí, že ústava splnomocňuje ústavodarný orgán na prijatie ďalších ústavných zákonov prostredníctvom ústavných blankiet,¹¹ s čím sa dá len súhlasiť, keďže aj ústavodarca je viazaný princípom legality podľa čl. 2 ods. 2 a nemôže konať inak ako na základe ústavy a v jej medziach.

Čo ale s čl. 86 písm. a) a s vyjadrením, že Národná rada sa smie okrem iného uznávať na ústavných zákonoch bez obmedzenia ich špecifikácie, či potreby ich explicitného uvedenia v texte ústavy? V tomto článku sa taktiež hovorí, že Národná rada sa smie uznávať na zákonoch. V iných článkoch ústavy, napr. čl. 5 ods. 1, 6 ods. 2, 9 ods. 5, 10 ods. 2 a množstve ďalších, je uvedené zmocnenie Národnej rady v konkrétnych otázkach prijať zákon. Ak by sme naďalej trvali na logike argumentácie Prusáka a Baloga, museli by sme obdobne vyvodiť záver, že Národná rada smie prijímať len tie zákony, ktoré sú výslovne spomenuté v ústave. S takýmto záverom nemôže, dúfam, nikto súhlasiť.¹² Prečo by teda ustanovenie čl. 86 písm. a) malo mať iné účinky vo vzťahu k ústavným zákonom ako k „obyčajným“ zákonom? Prečo by na základe tejto klauzuly mohla Národná rada prijímať generálne všetky zákony, ale ústavné zákony nie? S položením si týchto otázok nemožno dospieť k inému záveru, než k akému došiel aj Procházka, R.,¹³ že ustanovenie článku 86 písm. a) je generálnym splnomocnením pre Národnú radu na vydávanie tak „obyčajných“ zákonov, ako aj ústavných zákonov, bez ohľadu nato, či ústava upravuje na iných miestach aj konkrétne splnomocnenia na vydanie zákona, či ústavného zákona, bez ohľadu na konkrétnu blanketu.^{14 15} Na podporu tohto tvrdenia možno uviesť aj argumenty, že Národná rada doteraz

¹⁰ Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 v znení neskorších predpisov

¹¹ OROSZ, L. – SVÁK, J. – BALOG, B.: Základy teórie konštitucionalizmu. Bratislava: Eurokódex, 2011, s. 91

¹² To, že Národná rada môže prijímať aj iné zákony ako tie, na ktorú ju výslovne splnomocňuje ústava, podporuje aj Orosz, L., ktorý hovorí, že povinnosť zákonodarcu vydávať zákony na realizáciu ústavy nemožno vzťahovať len na zákony, na ktorých prijatie ústava odkazuje prostredníctvom blanketových noriem, ale aj ďalšie zákony. Bližšie pozri OROSZ, L., ref. 11, s. 87

¹³ PROCHÁZKA, R.: Ľud a sudcovia v konštitučnej demokracii. Plzeň: Aleš Čenek, 2011, s. 22

¹⁴ Orosz, L. vo vzťahu k prijímaniu zákonov hovorí, že konkrétna blanketa je „len“ výslovne zvýraznenie povinnosti Národnej rady prijať zákon, bližšie pozri OROSZ, L., ref. 11, s. 87; obdobne možno teda konkrétnu blanketu na prijatie ústavného zákona taktiež považovať len za akési zvýraznenie povinnosti Národnej rady prijať ústavný zákon; v oboch prípadoch možno hovoriť o povinnosti, kdežto čl. 86 písm. a) možno chápať skôr

bez výnimky považovala čl. 86 písm. a) za generálnu klauzulu na vydávanie tak zákonov, ako ústavných zákonov a taktiež, že doteraz táto jej právomoc nikdy spochybnená nebola.¹⁶ Tieto argumenty len podporujú logiku vyššie uvedenej tézy praktickými skúsenosťami. Uzavriem to na tomto mieste tak, že do pôsobnosti Národnej rady patrí uznávať sa na akýchkoľvek ústavných zákonoch. Ale len na tomto mieste.¹⁷

1.2 Pôsobnosť Ústavného súdu

Pôsobnosť Ústavného súdu je vymedzená v článkoch 124 až 129 ústavy. Rovnako, ako v prípade Národnej rady, treba rešpektovať princíp legality vymedzený v článku 2 ods. 2 ústavy: *štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon*. Čl. 125 ods. 1 písm. a) zveruje Ústavnému súdu právomoc rozhodovať o súlade zákonov s ústavou, s ústavnými zákonmi a s medzinárodnými zmluvami, s ktorými vyslovila súhlas Národná rada a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom. Bodka. *Expressis verbis* ústava nedovoľuje Ústavnému súdu rozhodovať o súlade ústavných zákonov s ústavou, ak by tak konal, išlo by o konanie *ultra vires* v rozpore s čl. 2 ods. 2.¹⁸ Aby to ale nebolo príliš jednoduché, opäť, ako pri Národnej rade a čl. 86 písm. a), sa nám vytvára interpretačný problém¹⁹, konkrétne s čl. 124, ktorý ustanovuje: *Ústavný súd Slovenskej republiky je nezávislý súdny orgán ochrany ústavnosti*. Ide aj v tomto prípade o akúsi generálnu klauzulu? Môže na základe článku 124 rozhodovať

ako oprávnenie Národnej rady na prijímanie tak zákonov ako aj ústavných zákonov, rozšírenie jej pôsobnosti nielen nato, čo urobiť musí, ale aj čo urobiť môže, ak to považuje za účelné

¹⁵ To, že sa výklad jedného článku nemôže týkať len jednej jeho časti a ostatných nie, bolo potvrdené aj v uznesení Ústavného súdu I ÚS 30/1999 v súvislosti s aboliúciou ako jednou z foriem amnestie a snahe navrhovateľov opomenúť ostatné formy amnestie uvedené v tom istom ustanovení

¹⁶ PROCHÁZKA, ref. 13, s. 23

¹⁷ Zároveň je potrebné dodať, že to nie je ideálny stav a ústava by potrebovala v tomto smere zmenu, ale momentálne je to stav reálny, ktorý by sme nemali chcieť napraviť nesprávnym výkladom, ale právnou cestou, zmenou ústavy

¹⁸ Rovnaký názor zastáva aj Drgonec, L., ktorý tvrdí, že *ochrana ústavnosti sa nevzťahuje na zabezpečenie súladu ústavy s ústavnými zákonmi. Ústavný súd nemôže preskúmať schválený ústavný zákon ani v prípade očividného nesúhlasu s ústavou*. Pozri Drgonec, L., ref. 9, s. 892

¹⁹ V zásade sa pri interpretácii ústav nepoužívajú iné metódy než pri interpretácii jednoduchého práva, pozri KYSELA, J.: *Několik poznámek k interpretaci ústav, jakož i Ústavy ČR a jejího článku 46 zvláště*, In. *Problémy interpretace a argumentace v soudobé právní teorii a právní praxi*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 165. Pozri aj uznesenie Ústavného súdu I. ÚS 30/1999, v ktorom vyslovil jedinú odlišnosť od interpretácie iných právnych predpisov: *legálny výklad ústavy a ústavných zákonov môže podať len Ústavný súd*

Ústavný súd o súlade ústavných zákonov s ústavou? Zároveň nám do hry vstupuje aj článok 152 ods. 4²⁰, ktorý môže evokovať kvalitatívny rozdiel medzi ústavou a ústavnými zákonmi a zároveň možnosť Ústavného súdu rozhodnúť o nesúlade ústavných zákonov s ústavou.

Pokiaľ ide o článok 124, nemožno ho považovať za generálnu klauzulu a zmocnenie Ústavného súdu na posudzovanie súladu ústavných zákonov s ústavou. Na rozdiel od čl. 86 písm. a) nejde o zverenie žiadnej právomoci, ide len o všeobecné vymedzenie poslania Ústavného súdu, konkrétne právomoci sú vymedzené v nasledujúcich článkoch. Podobné všeobecné vymedzenie môžeme nájsť aj vo vzťahu k Národnej rade (čl. 72 – jediný ústavodarný a zákonodarný orgán), vo vzťahu k prezidentovi (čl. 101 – prezident je hlavou Slovenskej republiky), k vláde (čl. 108 – vrcholný orgán výkonnej moci), k prokuratúre (čl. 149 - prokuratúra chráni práva a zákonom chránené záujmy fyzických osôb, právnických osôb a štátu) a iných, pričom ich konkrétne právomoci sú obdobne vymedzené v nasledujúcich článkoch.²¹

Pokiaľ ide o čl. 152 ods. 4, podľa Drgonca, J. je *ústavným základom, od ktorého sa odvíja nadradenosť ústavy voči ústavným zákonom, zákonom a ostatným všeobecne záväzným predpisom a je ústavným základom hierarchického usporiadania právneho poriadku SR*,²² čím *de facto* tvrdí, že ústava stojí nad ústavnými zákonmi a vytvára tak priestor pre zneužitie tohto tvrdenia na vyvodenie právomoci Ústavného súdu rozhodovať o súlade ústavných zákonov s ústavou.²³ ²⁴ Opiera sa aj o tvrdenie, že sám Ústavný súd vo svojom náleze vyslovil, že čl. 152 ods. 4 je *všeobecným princípom výkladu a uplatňovania práva*.²⁵ Nepochybne ním je, ale neznamená to nič viac, než že všetky právne predpisy sa majú vykladať v súlade s ústavou. Je použiteľný v konaní o výklade, ale v žiadnom prípade nezakladá právomoc Ústavného súdu v konaní o súlade. Čo sa týka hierarchického

²⁰ Čl. 152 ods. 4 ústavy: *výklad a uplatňovanie ústavných zákonov, zákonov a ostatných všeobecných právnych predpisov musí byť v súlade s touto ústavou*

²¹ Podporný argument, že čl. 124 nevymedzuje žiadnu právomoc Ústavného súdu, možno nájsť v uznesení I. ÚS 2/95, v ktorom Ústavný súd hovorí, taxatívny rozsah oprávnení Ústavného súdu je vymedzený v čl. 125 – 129 a 130 ods. 3.

²² DRGONEC, J., ref. 9, s. 40.

²³ Pripomeňme si, že to bol práve Drgonec, L. v tom istom diele, ktorý spochybnil možnosť Ústavného súdu posudzovať súlad ústavných zákonov s ústavou, vid'. ref. 18

²⁴ Existujú aj názory, že ústavné zákony sú len druhom zákonov, takže Ústavný súd pokojne môže rozhodovať aj o súlade týchto s ústavou. Porovnaj SOBEK, T.: Lední medvěd není medvěd, ústavní zákon není zákon. Na <http://jinepravo.blogspot.com/2009/09/tomas-sobek-ledni-medved-neni-medved.html>. Tento argument však považujem už aj v Českom priestore za absolútne scestný a nepodložený vychádzajúc už len z toho, že ústavný zákon prijíma ústavodarca kvalifikovanou väčšinou a zákon zákonodarca jednoduchou väčšinou

²⁵ Nález Ústavného súdu PL. ÚS 15/98; vyplýva to aj zo znenia samotného článku 152 ods. 4: *výklad a uplatňovanie ...*

usporiadania právneho poriadku SR, rozhodujúci je čl. 125 ods. 1, nie čl. 152 ods. 4, ktorý je po prvé, uvedený v prechodných a záverečných ustanoveniach, kde ho ústavodarca nezaradil náhodou, ale preto, že sa týka právnych predpisov prijatých pred prijatím ústavy²⁶, takže tu nemožno ignorovať *argumentum a rubrica*,²⁷ po druhé, nemôže ísť o základ pre hierarchické usporiadanie právneho poriadku SR, ak daný článok nerozlišuje medzi jednotlivými podzákonnými právnymi predpismi, ale hádže ich do jedného vreca²⁸ a po tretie, doposiaľ v histórii Slovenska nebol podaný žiaden podnet na preskúmanie súladu ústavného zákona s ústavou na zákl. čl. 152 ods. 4 a ak by aj bol, bol by odmietnutý častým konštatovaním Ústavného súdu, že nerozhoduje o súlade právnych predpisov rovnakej právnej sily.²⁹

Článok 124 ani 152 ods. 4 nedávajú na základe vyššie uvedeného Ústavnému súdu právomoc rozhodovať o súlade ústavných zákonov s ústavou. Článok 152 ods. 4 nie je vyjadrením hierarchie právnych predpisov, normatívna sila ústavy a ústavných zákonov je totožná³⁰ a Ústavný súd nerozhoduje o súlade právnych predpisov rovnakej právnej sily.³¹

²⁶ PROCHÁZKA, ref. 13, s. 37

²⁷ Pozri napr. KNAPP, V.: Teorie práva, 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 171

²⁸ Na rozdiel od čl. 125 ods. 1, ktorý rozlišuje z podzákonných právnych predpisov nariadenia vlády, všeobecne záväzné predpisy ministerstiev a ústredných orgánov štátnej správy, všeobecne záväzné nariadenia podľa čl. 68, všeobecne záväzné predpisy miestnych orgánov štátnej správy a všeobecne záväzné nariadenia orgánov územnej samosprávy podľa čl. 71 ods. 2

²⁹ Napr. nález Ústavného súdu PL. ÚS 15/2000 alebo PL. ÚS 5/1997

³⁰ Sú prijímané rovnakým orgánom (ústavodarcom), rovnakým mechanizmom a rovnakou kvalifikovanou väčšinou, môžu upravovať spoločenské vzťahy rovnakej kvality a v rovnakom rozsahu, sám zákonodarca ich totožnosť uznáva na viacerých miestach (napr. § 45 zákona č. 38/1993 Z.z. o organizácii Ústavného súdu SR, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov, ktorý nepochybne zahŕňa nielen výklad ústavných zákonov, ale aj ústavy, tak, ako je to uvedené v čl. 129 ústavy), líšia sa len časom prijatia – prvotne ústava a následne ústavné zákony; k potvrdeniu rovnakého stupňa právnej sily ústavy a ústavných zákonov pozri aj DRGONEC, J. – KVASNIČKOVÁ, J.: Mutácie ústavnosti. Vybrané ústavne inštitúty na Slovensku a vo svete. Bratislava: IVO, 2000, s.138; opačný názor zastáva Orosz, L. a kol., ktorý by nesúhlasil s tvrdením, že môžu upravovať spoločenské vzťahy rovnakej kvality a v rovnakom rozsahu a ktorý, ako zástanca tézy materiálneho jadra ústavy, tvrdí, že ústava má dominantné postavenie nad ústavnými zákonmi; napriek tomuto tvrdeniu popiera vertikálnu väzbu medzi ústavou a ústavnými zákonmi z formálno-právneho hľadiska (pozri OROSZ, L., ref. 11, s. 91) čo nám na tomto mieste postačuje ku konštatovaniu, že normatívna sila ústavy a ústavných zákonov je totožná

³¹ Pozri aj FILIP, J.: Ústavní právo České republiky, sv. 1. 4. vyd. Brno: MU Brno, 2003, s. 111

2 Konceptcia materiálneho jadra Ústavy

Otázka znie, môže byť pôsobnosť Ústavného súdu preskúmavať súlad ústavných zákonov s ústavou odvodená od niečoho iného než čl. 124 alebo čl. 152 ods. 4?

Druhú možnosť na preskúmavanie súladu ústavných zákonov s ústavou poskytuje téza materiálneho jadra. V zásade rozlišujeme jej tvrdú a mäkkú verziu. Zástancovia tvrdej verzie hovoria, že existujú určité princípy demokratického právneho štátu, ktoré si zaslúžia ochranu aj pred ústavodarcom³², tí najradikálnejší hlásajú, že túto kontrolu zabezpečuje orgán súdnej kontroly ústavnosti. Mäkká verzia je postavená na tvrdení, že ústavodarca nesmie prijať ústavný zákon s obsahom odporujúcim materiálnemu jadru ústavy, ale že ak tak vykoná, porušenie tohto zákazu nevyvolá žiadne relevantné právne účinky, ide teda o *lex imperfecta*.³³ Mäkká verzia je pre účely tejto práce irelevantná, keďže nespôsobuje žiadne právne účinky. Ďalej sa budeme zaoberať len tvrdou verziou.

V čl. 89 Ústavy Francúzskej republiky je zakotvené, že republikánska forma vlády nemôže byť predmetom žiadnych zmien;³⁴ v čl. 79 ods. 3 Základného zákona (ústavy) Nemeckej republiky je stanovené, že zmena Základného zákona, ktorá by sa dotkla členenia spolkových republík na krajiny, zásadného spolupôsobenia krajín na zákonodarstve, či základných princípov vymedzených v článkoch 1 – 20, je neprípustná;³⁵ v Ústave Českej republiky v čl. 9 ods. 2 je vymedzené, že zmena podstatných náležitosti demokratického právneho štátu je neprípustná.³⁶ Tieto ustanovenia, spolu s podobnými ustanoveniami iných krajín,³⁷ sú považované za materiálne jadro ústavy, resp. za imperatív nezmeniteľnosti. Podľa Kelsena, H., ktorý rozlišuje medzi svetom normativity (čo je možné právne) a svetom fakticity (čo je možné fakticky), právne nie je možná zmena týchto ustanovení materiálneho

³² Je nevyhnutné rozlišovať medzi Národnou radou – ústavodarcom a Národnou radou – zákonodarcom, rozlišovať medzi mocou konštitutívnu a konštituovanou, pretože zatiaľ čo nemožno poprieť výkon súdnej kontroly ústavnosti nad zákonodarcom (Ústavný súd rozhoduje o súlade zákonov s ústavou a ústavnými zákonmi, má funkciu tzv. negatívneho zákonodarcu), možno polemizovať nad výkonom súdnej kontroly ústavnosti voči ústavodarcovi; považovať ich za totožné by bolo preto nesprávne a viedlo by k takýmto následným záverom, napriek tomu, že obe funkcie vykonáva Národná rada (rozdiel je najmä v povahe prijímaných právnych aktov a vo väčšine potrebnej na ich prijatie); bližšie pozri PROCHÁZKA, ref. 13, s. 30; PRUSÁK, J.: Teória práva. Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK: Bratislava, 1999, s. 77

³³ PROCHÁZKA, ref. 13, s. 28

³⁴ Ústava Francúzskej republiky (nájdete aj na <http://www.assemblee-nationale.fr/english/8ab.asp>)

³⁵ Preložené z http://www.bundestag.de/dokumente/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_07.html

³⁶ Ústava České republiky č. 1/1993 Sb.

³⁷ Napr. Grécko, Portugalsko, Rakúsko. Pozri HOLLÄNDER, P.: Filosofie práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 58-60

jadra, pretože nato chýba zmocňovacia norma.³⁸ Ustanovenia patriace do materiálneho jadra sú teda obmedzením pôsobnosti ústavodarcu v prijímaní ústavných zákonov, ktoré by boli v ich rozpore, resp. ktoré by tieto ustanovenia menili. Meniť ich nemožno, pretože ústavodarcom chýba zmocňovacia norma. Ak sa tak stane je Ústavný súd podľa najradikálnejších zástancov oprávnený daný ústavný zákon z dôvodu protiústavnosti zrušiť.³⁹ Otázkou zostáva, či materiálne jadro obsahuje aj Ústava Slovenskej republiky.

2.1 Materiálne jadro v Ústave SR

Podľa niektorých autorov je imperatív nezmeniteľnosti, ktorý zakladá identitu ústavného systému, imanentnou súčasťou ústavy a je v nej obsiahnutý aj vtedy, ak nie je explicitne vyslovený.⁴⁰ Osvojenie si tejto tézy by viedlo k záveru, že aj Ústava SR má materiálne jadro. V českej konštitucionalistike bola zároveň vyslovená aj námietka, prečo Ústavný súd disponuje širokou možnosťou posudzovať súlad medzi právnymi predpismi odlišného stupňa právnej sily, pričom vnútri ústavného poriadku nie je opora k odlíšeniu právnej sily.⁴¹

Reakciou na námietku Filipa, J. bolo vykonštruovanie pojmov „originárny ústavodarca“ (na označenie moci konštitutívnej) a „odvođený ústavodarca“ (na označenie moci konštituovanej, ktorá je zmocnená meniť a dopĺňať ústavu)⁴² a tým odlíšenie právnej sily ústavy, ktorá je *ohniskom štátneho a právneho usporiadania celku*,⁴³ a ktorú prijíma originárny ústavodarca a ústavných zákonov, ktoré prijíma odvođený ústavodarca a ktoré nemôžu byť v rozpore s aktmi originárneho ústavodarcu a ak sa tak stane, môže Ústavný súd rozhodnúť o ich protiústavnosti.⁴⁴

³⁸ KELSEN, H.: Allgemeine Staatslehre. Wien: Nachdruck, 1925, s. 254.

³⁹ Stalo sa tak v Čechách v súvislosti so zrušením ústavného zákona č. 195/2009 Sb. o zkrátení pátého volebního období Poslanecké sněmovny, ktorý ešte spomenieme na inom mieste

⁴⁰ Napr. MERKL, A.: Prolegomena einer Theorie des rechtlichen Stufenbaues. In Gesellschaft, Staat und Recht. Wien, 1931. In. HOLLÄNDER, P., ref. 26, s. 64

⁴¹ FILIP, J., ref. 31, s. 111 - 113

⁴² HOLLÄNDER, P., ref. 37, s. 71

⁴³ SIÉYÈS, E. J.: Politische Schriften 1788-1790 mit Glossar und kritischer Siéyès-Bibliographie. Darmstadt, 1975. In. HOLLÄNDER, P., ref. 37, s. 70

⁴⁴ K problematike právnej sily ústavy a ústavných zákonov vid'. ref. 30, k problematike postavenia Národnej rady a jej rozlišovania na ústavodarcu a zákonodarcu vid'. ref. 32

Opozitný postoj zastáva Procházka, R., ktorý spochybňuje tézu použitia materiálneho jadra ako základu jednak pre obmedzenie ústavodarnej pôsobnosti Národnej rady a jednak pre judikatúrne založenie nepriznanej právomoci Ústavného súdu.⁴⁵ K tomuto názoru sa prikláňa aj táto práca, ktorá považuje názor Holländera, P. skôr za účelne vykonštruované teoretické podporenie tézy existencie materiálneho jadra aj v tých ústavách, v ktorých explicitne vyjadrené nie je, čím nadraduje teoretickú doktrínu nad zámer a vôľu ústavodarcu, ktorý nemá možnosť túto doktrínu opomenúť, aj keby ju v ústave mať nechcel a zároveň ústavodarca vlastne nevie, čo tým materiálnym jadrom je, aké ústavné zákony pre prípadný rozpor s ním prijať nesmie, dozvie sa to až *ex post* rozhodnutím Ústavného súdu. Ten týmto nadobúda nadradené postavenie nad ústavodarcom, napriek tomu, že jeho moc nie je odvodená od občanov ako jediného zdroja štátnej moci, ale od zákonodarcu, ktorý je nepochybne podradený ústavodarcovi. Zároveň táto téza odporuje aj základnému princípu právneho štátu – princípu legality, ktorý by bez pochyb musel taktiež spadať do vykonštruovaného materiálneho jadra a podľa ktorého môžu štátne orgány, ktorým je aj Ústavný súd, konať iba na základe ústavy a v jej medziach a ústava, ako už bolo vysvetlené skôr, nedáva právomoc Ústavnému súdu rozhodovať o súlade ústavných zákonov s ústavou.

Lepšie vysvetlenie ponúka Orosz, L. a kol., ktorý nerozlišuje medzi orginárnym ústavodarcom a odvodeným ústavodarcom, čím eliminuje kritiku účelného vytvárania neexistujúcich pojmov, ale porovnáva právnu silu ústavných noriem, pričom tvrdí, že tie, ktoré tvoria materiálne jadro, sám ústavodarca z formálno-právneho hľadiska vybavil v porovnaní s ostatnými ústavnými normami vyšším, resp. maximálnym stupňom ochrany v rámci existujúcej ústavy. Kladie si otázku, či tento vyšší stupeň ochrany je dôvod na formulovanie záveru o hierarchickom usporiadaní ústavných noriem. Odpovedá negatívne, s čím sa dá len súhlasiť. Zároveň však formuluje názor, že síce nejde o hierarchické usporiadanie z formálno-právneho hľadiska, ale z materiálneho áno, keďže v každej ústave existujú ústavné normy, ktoré zahŕňajú najmä fundamentálne ústavné princípy a z kvalitatívneho, materiálneho hľadiska sú pri interpretácii a aplikácii jednotlivých ústavných noriem nadradené. Práve tieto normy podľa neho tvoria materiálne jadro ústavy, v rámci ktorej sú nezmeniteľné, pretože ich zmena predstavuje už nahradenie existujúcej ústavy inou ústavou, resp. iným ústavným systémom.⁴⁶ Ďalej sa stotožňuje s názorom, že

⁴⁵ PROCHÁZKA, ref. 13, s. 31

⁴⁶ OROSZ, L. a kol., ref. 11, s. 77-81

neexistuje akési univerzálne materiálne jadro rozprestierajúce sa naprieč rôznymi ústavnými systémami.⁴⁷ S tým posledným tvrdením sa dá opäť len súhlasiť.

Nepochybne existujú aj v našej ústave ústavné normy, ktorých obsahom sú fundamentálne ústavné princípy a ktoré majú materiálne vyššiu kvalitu ako iné.⁴⁸ Ale ako správne podotkol Orsoz, L., sú materiálne nadradené pri *interpretácii a aplikácii jednotlivých ústavných noriem*. Ako už bolo skôr spomenuté v súvislosti s čl. 152 ods. 4, kde nepopierame jeho úlohu ako všeobecného princípu výkladu a uplatňovania práva (napokon, sám Ústavný súd tak rozhodol), znamená to len a len to, že všetky právne predpisy sa majú vykladať v súlade s ústavou, a obzvlášť s jej základnými princípmi, ktoré tvoria jej imanentnú a fundamentálnu časť, podľa niektorých materiálne jadro, toto označenie však odmietame, pretože nejde o materiálne jadro tak, ako ho môžeme nájsť napríklad v ústave ČR, Francúzska, či Nemecka. V tej našej ide skôr o akýsi ústavne konformný výklad⁴⁹ (podobne ako existuje v podmienkach EÚ eurokonformný výklad) a naberá význam len a len v konaní o výklade (pokiaľ ide o Ústavný súd), nevyvodzuje však právomoc v konaní o súlade a teda nezakladá právomoc Ústavného súdu rozhodovať o súlade ústavných zákonov s ústavou, pretože by tým bola porušená práve ústavná norma, ktorá je sama materiálne nadradená, a síce čl. 2 ods. 2 – princíp legality ako základný princíp právneho štátu, pretože ústava Ústavnému súdu nezveruje pôsobnosť rozhodovať o súlade ústavných zákonov s ústavou. Na druhej strane, ústavodarca v ústave naopak zveruje Ústavnému súdu právomoc podávať výklad ústavy a ústavných zákonov vždy, ak je vec sporná.⁵⁰ V rámci tohto výkladu je na mieste, aby rešpektoval čl. 152 ods. 4 a taktiež kvalitatívne vyššiu úroveň niektorých ústavných noriem v kontexte interpretácie a aplikácie.

K otázke výkladu je zaujímavým uznesenie Ústavného súdu, ktoré sa zaoberá aj čl. 152 ods. 4. Taktiež ho označuje za všeobecné výkladové pravidlo, na druhej strane však dodáva, že ho možno použiť len u právnych predpisov nižšej právnej sily ako ústava (a

⁴⁷ ŠIMÍČEK, V.: Materiální ohnisko ústavního pořádku, jeho ochrana a náleží Ústavního soudu ve věci Melčáka. In. OROSZ, L. a kol., ref. 11, s. 81

⁴⁸ Napr. princíp demokratického a právneho štátu (čl. 1 ods. 1), zákaz retroaktivity (čl. 50 ods. 6), princíp legality (čl. 2 ods. 2) atď.

⁴⁹ K ústavne konformnému výkladu pozri náleží Ústavného súdu Slovenskej republiky PL. ÚS 15/1998, ktorého podstatou je, že keď právnu normu možno vysvetľovať dvoma spôsobmi, pričom jeden výklad je v súlade s Ústavou Slovenskej republiky a druhý výklad je s nimi v nesúlade, nejestvuje ústavný dôvod na zrušenie takej právnej normy. Všetky štátne orgány majú vtedy Ústavou Slovenskej republiky určenú povinnosť uplatňovať právnu normu v súlade s Ústavou Slovenskej republiky; pozri aj uznesenie I. ÚS 338/2006, v ktorom stanovil, že ústavne konformný výklad je oprávnením a zároveň povinnosťou všeobecných súdov vyplývajúc z čl. 152 ods. 4 ústavy

⁵⁰ Čl. 128 Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 v znení neskorších predpisov

ústavné zákony, keďže majú rovnakú právnu silu).⁵¹ To len potvrdzuje naše tvrdenie, že čl. 152 ods. 4 neznamená nič iné ako to, že právne predpisy nižšej právnej sily majú byť v súlade s ústavou. V tomto uznesení je zároveň uvedené, že rozširujúci výklad nie je celkovo prípustný, najmä v dôsledku rozpornosti s princípom legality vyjadrenom v čl. 2 ods. 2 ústavy, čo opäť podporuje naše tvrdenie, že čl. 152 ods. 4 nie je *ústavný základ pre hierarchické usporiadanie právneho poriadku SR*,⁵² nemožno ho vykladať extenzívne a hľadať v ňom niečo, čo tam nie je, rovnako ako hľadať materiálne jadro, ktoré ústavodarca do ústavy nezakomponoval.

Summa summarum, materiálne jadro v takom ponímaní, ako ho nájdeme v Ústave Francúzska, Nemecka, Česka a iných štátov, Ústava Slovenskej republiky nepozná. Nepozná materiálne jadro, ktoré zastávajú prívrženci jeho tvrdej formy hlásiac, že určité ustanovenia ústavy sú nezmeniteľné a ak sa o ich zmenu pokúsi ústavodarca, Ústavný súd môže rozhodnúť o ich protiústavnosti. Takéto ponímanie tézy materiálneho jadra táto práca odmieta, preto nebude v ďalšej časti hovoriť o materiálnom jadre a rozoberie inštitúty, ktoré sa naň ponášajú, z iného pohľadu, nesnažiac sa podradiť ich pre svoju rozdielnosť pod spoločné pomenovanie materiálne jadro. Práca však pripúšťa akúsi materiálnu nadsadenosť ústavných noriem obsahujúcich základné ústavné princípy a potrebu vykladať ústavné normy v súlade v prvom rade s nimi, ale aj s ústavou ako takou, ale len v rámci konania o výklade, nie konania o súlade. Možnosť protiústavnosti ústavného zákona budeme preto hľadať inde.

⁵¹ Uznesenie Ústavného súdu I. ÚS 30/1999

⁵² DRGONEC, J., ref. 9, s. 40

3 Ochrana základných práv a slobôd

Podporenie tézy materiálneho jadra ústavy by mohol dať článok 12 ods. 1, druhá veta⁵³, preto ak chceme tézu materiálneho jadra odmietnuť, musíme preskúmať aj toto ustanovenie.

Čl. 12 ods. 1 druhá veta hovorí, že základné práva a slobody sú nezrušiteľné. Slovo nezrušiteľné automaticky zahŕňa aj nezmeniteľné, lebo nemožno niečo zrušiť bezo zmeny. To by mohlo viesť k vyvodzovaniu záverov, že základné práva a slobody tvoria materiálne jadro ústavy, ktoré nemôže zrušiť a teda ani zmeniť ani sám ústavodarca. Ako východisko jej popretia použijeme myšlienku Orosza, L., ktorý hovorí, že *ani „nezmeniteľné ustanovenia“ ústavy nemožno chápať rigidne, t.j. v zmysle ich absolútnej nedotknuteľnosti. Naopak, ich „pozitívna“ zmena pri zachovaní ich esenciálnej podstaty môže byť nielen prejavom akceptácie dynamiky spoločensko-pozitívneho vývoja, ale aj prehĺbenia demokratického charakteru ústavy, a preto v pozitívnom zmysle vítaná“*.⁵⁴ Nemožno preto hovoriť o ich zaradení do materiálneho jadra, ak môžu byť zmenené.⁵⁵ Podľa myšlienky Orosza, L. ich v pozitívnom zmysle môže zmeniť sám ústavodarca. Čo ak by sa ale ústavodarca rozhodol pre negatívnu zmenu, resp. až zrušenie základných práv a slobôd?

Takéto zmena v zásade nie je možná. Podľa prirodzenoprávnej teórie⁵⁶, ktorá tvorí imanentnú súčasť konštitucionalizmu,⁵⁷ ľudské práva a základné slobody existujú nezávisle od akejkol'vek moci, sú každej ľudskej bytosti prirodzene dané, sú predštatné (stoja nad štátom) a nadpozitívne (stoja nad pozitívnym právom).⁵⁸ Zároveň sú základné práva a slobody podľa článku 12 ods. 2 druhá veta nezrušiteľné, čo znamená, že štátne orgány môžu iba uznávať jednotlivé základné ľudské práva,⁵⁹ štát tieto práva sám nevytvára, existujú, aj keď

⁵³ Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné.

⁵⁴ OROSZ, L. a kol., ref. 11, s. 81

⁵⁵ Na rozdiel od materiálneho jadra ústavy Francúzska – republikánska forma vlády nemôže byť zmenená, ani ak by bola nahradená nejakou „lepšou“ formou vlády, Česka – zmena podstatných náležitostí demokratického právneho štátu je neprípustná, ani ak by sa vymyslelo niečo lepšie ako demokracia atď.

⁵⁶ Táto práca sa prikláňa k prirodzenoprávnomu prístupu k ľudským právam; okrem neho existuje aj pozitívnoprávny prístup, ktorý ale v súvislosti s 2. svetovou vojnou stratil na význame, v súčasnosti sa používa najmä pri hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, ktorých rozsah a obsah závisí najmä od ekonomických možností štátu; bližšie pozri SVÁK, J.: Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch. 1. zväzok. Bratislava: Eurokódex, 2011, s. 21 – 23; k filozofickoprávnomu aspektu pozitívneho a prirodzeného práva pozri HOLLÄNDER, P., ref. 37, s. 17 a nasl.

⁵⁷ OROSZ, L. a kol., ref. 11, s. 18

⁵⁸ OROSZ, L. a kol., ref. 11, s. 22

⁵⁹ KRÁL, J.: Ľudské práva v Slovenskej republike. 2004, s. 50

ich neprizná a rovnako budú existovať, aj ak sa ústavodarca rozhodne ich zrušiť. Predstavme si inú situáciu, čo ak sa ústavodarca, napriek nezrušiteľnosti základných práv a slobôd, rozhodne ústavným zákonom buď zasiahnuť do práva jednotlivca alebo generálne „vyhodit“ z ústavy celú druhú hlavu? Síce nedôjde priamo k zrušeniu základných práv a slobôd, ale dôjde k podstatnému oslabeniu ich vynúiteľnosti a ochrany, nedôjde k akémusi materiálnemu zrušeniu, ale formálnemu áno. Existuje v platnom práve možnosť domáhať sa ochrany svojich základných práv a slobôd, poprípade zrušenia takého ústavného zákona?

3.1 Individuálna ochrana základných práv a slobôd

Odpoveď na túto otázku, konkrétne na jej prvú časť predpokladajúcu situáciu, že sa ústavodarca rozhodne ústavným zákonom zasiahnuť do práva jednotlivca a zároveň tretia možnosť, na základe ktorej by Ústavný súd eventuálne mohol mať právomoc rozhodnúť o nesúlade ústavného zákona s ústavou, bude vychádzať z čl. 127 a 127a⁶⁰ Ústavy SR. Podľa článku 127 ods. 1 *rozhoduje Ústavný súd o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv a slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.*⁶¹ Podľa ods. 2, ak Ústavný súd vyhovie sťažnosti, svojím rozhodnutím vysloví, že právoplatným rozhodnutím, opatrením alebo iným zásahom boli porušené práva alebo slobody a zruší také rozhodnutie, opatrenie alebo iný zásah.

Na rozdiel od konania o súlade, kde platí zákaz daný Ústavnému súdu preskúmavať súlad ústavných zákonov s ústavou ako aj iných právnych predpisov rovnakej právnej sily, v rámci konania o sťažnostiach takémuto obmedzeniu nepodlieha. Naopak, individuálnu sťažnosť môže podať každá fyzická osoba alebo právnická osoba, ktorá namietala porušenie svojich základných práv a slobôd rozhodnutím, opatrením alebo iným zásahom. Na tomto mieste nám vzniká otázka, nemožno za „iný zásah“ považovať aj ústavný zákon? Ak áno, za akých podmienok by bola sťažnosť, ktorá by namietala porušenie základných práv a slobôd ústavným zákonom prípustná?

⁶⁰ Ďalej načrtnutý postup podľa čl. 127a je v podstate totožný s postupom podľa čl. 127, preto sa na ďalších miestach budeme zaoberať len postupom podľa čl. 127

⁶¹ Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 v znení neskorších predpisov

V zásade možno za iný zásah považovať čokoľvek. Konečné slovo v rozhodnutí, či oň ide alebo nie, bude mať Ústavný súd ako jediný oprávnený podávať legálny výklad ústavy a jediný oprávnený rozhodnúť o individuálnej sťažnosti. Aj ak by ústavný zákon nebolo možné podradiť pod iný zásah, existuje tu možnosť podriadiť ho dokonca pod rozhodnutie, či opatrenie. Vzorom nám bude judikatúra Súdneho dvora EÚ, v rámci ktorej sa pri ochrane fyzických a právnických osôb pred porušením ich práv právne záväznými aktmi uplatňuje výklad, ktorého podstatou je chápanie takéhoto aktu nielen podľa jeho formy, ale aj obsahu. Súdny dvor pripúšťa napádanie nezákonnosti nielen individuálneho právneho aktu, ale aj nariadenia ako normatívneho právneho aktu, ak má na jednotlivca priamy a osobný dopad. Čiže napriek tomu, že je právny akt označený ako nariadenie, neposudzuje sa ako všeobecne záväzný predpis, ale ako individuálny právny akt.⁶² Ak sa tak môže vnímať nariadenie, prečo by sa tak nemohol vnímať aj ústavný zákon, ktorý je ústavným zákonom len formálne, pričom obsahovo má povahu individuálneho právneho aktu?⁶³ Možnosť napadnúť normatívny právny akt, čiže v našom prípade ústavný zákon, je podľa Procházku, R. viazaná na podmienku priameho a osobného dopadu. Dopad je osobný, ak *sa predmetný akt týka sťažovateľa z dôvodu (i) takých jeho vlastností, ktoré sú pre neho špecifické, alebo (ii) okolností, za ktorých je jeho situácia iná ako situácia všetkých ostatných osôb, a v dôsledku týchto dôvodov sa napadnutý akt vzťahuje na navrhovateľa rovnako osobným spôsobom ako keby bol jeho individuálnym adresátom. Na splnenie podmienky priameho dopadu sa vyžaduje, aby napadnutý právny akt priamo zasahoval do právneho postavenia navrhovateľa a adresátom aktu povereným jeho vykonaním neposkytol žiaden priestor na uváženie.*^{64 65}

V nadväznosti na úvod tejto práce, za ústavný zákon, ktorý sa len formálne tvári ako ústavný zákon, ale pritom ide o individuálny právny akt, by bolo možné považovať aj ústavný zákon o skrátení volebného obdobia.⁶⁶ Tento síce neurčuje konkrétne svojich adresátov, ale

⁶² Napr. Taliansko v. Komisia, C 298/00. In. PROCHÁZKA, R., ref. 13, s. 43

⁶³ Podľa teórie práva je individuálny právny akt rozhodnutím, ktoré autoritatívne reguluje právny vzťah konkrétnych subjektov – ním sa zakladajú, menia alebo zrušujú, prípadne autoritatívne zisťujú konkrétne oprávnenia a právne povinnosti konkrétnych subjektov. Tým sa individuálny právny akt odlišuje od normatívneho právneho aktu, ktorý charakterizuje všeobecnosť, najmä pokiaľ ide o subjekty a predmet regulácie. Normatívny právny akt je všeobecne záväzný, kým individuálny právny akt je záväzný len pre subjekty, ktorých sa bezprostredne týka. Individuálnym právnym aktom je viazaný aj orgán, ktorý ho vydal. In OTTOVÁ, E., ref. 6, s. 274

⁶⁴ PROCHÁZKA, R., ref. 13, s. 44

⁶⁵ Tieto podmienky boli vymedzené ako súčasť v tzv. Plaumannovho testu. Pozri Plaumann v. Komisia 25/62

⁶⁶ Ústavný zákon č. 330/2011 o skrátení volebného obdobia Národnej rady Slovenskej republiky, ale aj ústavný zákon č. 70/1994 o skrátení volebného obdobia Národnej rady SR a ústavný zákon 82/2006 o skrátení volebného obdobia Národnej rady SR

v dôsledku okolností, ktoré adresátov individualizujú (držba poslaneckého mandátu), má na nich priamy a osobný dopad.

Podmienkou úspešného uplatnenia individuálnej sťažnosti je (okrem iného) v prvom rade jej podanie aktívne legitimovaným subjektom⁶⁷ s potrebnými náležitosťami a v druhom rade dodržanie dvojmesačnej lehoty na podanie, ktorá sa počíta odo dňa, keď sa sťažovateľ mohol o opatrení alebo inom zásahu dozvedieť.⁶⁸ Keďže takáto individuálna sťažnosť nebola v histórii ani v súčasnosti voči ústavnému zákonu o skrátaní volebného obdobia podaná, zostáva táto možnosť zrušenia ústavného zákona Ústavným súdom len v rovine teoretickej, a to, či je naše uvažovanie správne sa dozvieme, až keď daná situácia reálne vznikne. Načrtnutá téza má množstvo argumentov za jej uvedenie do praxe a množstvo proti, uvediem niektoré z nich.

Argumentom za je po prvé, že na rozdiel od tézy materiálneho jadra téza zrušenia ústavného zákona prostredníctvom individuálnej sťažnosti neporušuje základný princíp právneho štátu – princíp legality, pretože Ústavný súd má právomoc zverenú v ústave rozhodovať o individuálnej sťažnosti. Po druhé, podporou je aj už zmienené analogické posudzovanie nariadení, ako aj úspešný pokus o protiústavnosť ústavného zákona o skrátaní volebného obdobia v Čechách, čiastočne stavaný na podobných argumentoch.⁶⁹ Po tretie, výhodou tejto tézy oproti téze materiálneho jadra je, že nenadraduje generálne Ústavný súd nad ústavodarcu, čo ani nie je možné, keďže jedine moc ústavodarcu je priamo odvodená od občanov, ako jediného zdroja moci v štáte a nemôže mu byť nadradený orgán, ktorý svoju moc odvodzuje od zákonodarcu. Po štvrté, Ústavný súd SR už potvrdil vo svojom rozhodnutí, že zákon musí spĺňať požiadavku všeobecnosti a nemôže byť zneužitý na usporadúvanie individuálnych vzťahov a ak to platí pre zákon, musí to o to viac platiť pre ústavný zákon.⁷⁰ Po piate, to, že ústavodarca vydá individuálny právny akt, ktorý sa síce tvári ako normatívny právny akt, ale nie je ním, je vlastne konanie *ultra vires* v rozpore s princípom legality.⁷¹

⁶⁷ V konkrétnom prípade pri podaní individuálnej sťažnosti proti ústavnému zákonu o skrátaní volebného obdobia prichádza do úvahy ako aktívne legitimovaný poslanec, ktorý hlasoval proti danému ústavnému zákonu, pretože ak by hlasoval za, nemožno už hovoriť a porušení základných práv a slobôd v duchu zásady *volenti non fit iniuria* (nedeje sa krivda tomu, kto si to želá)

⁶⁸ Bližšie pozri zákon č. 38/1993 organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov § 49 a nasl.

⁶⁹ Nález Ústavného súdu Českej republiky PL.ÚS 27/2009

⁷⁰ Pozri nález Ústavného súdu Slovenskej republiky PL. ÚS 18/2006

⁷¹ Tento argument bol použitý v KÜHN, Z.: Nad úterním usnesením ÚS o ústavní stížnosti M. Melčáka. Na <http://jinepravo.blogspot.com/2009/09/nad-uternim-usnesenim-us-o-ustavni.html>

Na druhej strane stoja argumenty proti danej téze a síce po prvé, analógia je v ústavnom práve vylúčená,⁷² takže porovnávanie ústavných zákonov s nariadeniami nie je úplne na mieste. Po druhé, rozširujúci výklad nie je celkovo prípustný,⁷³ takže podriaďiť ústavný zákon pod rozhodnutie, opatrenie alebo iný zásah môže spôsobovať značné ťažkosti. Po tretie, ústavný zákon o skrátení volebného obdobia v Českej republike⁷⁴ bol zrušený primárne kvôli rozporu s materiálnym jadrom Českej ústavy a slovenská ústava takéto materiálne jadro nemá.⁷⁵ Po štvrté, rad osôb sa pokúsilo dosiahnuť rozhodnutie Ústavného súdu o porušení svojho základného práva alebo slobody schválením všeobecne záväzného predpisu v konaní o sťažnosti, Ústavný súd to vždy odmietol.⁷⁶ Po piate, doteraz žiadna podobná individuálna sťažnosť podaná nebola, takže nemáme podporu z reálneho sveta.

Argumentov za a proti by mohlo byť určite viac, ale to nie je účelom tejto práce. Účelom bolo navrhnúť takúto tézu ako zatiaľ prvú aspoň ako-tak obhájiteľnú z troch doposiaľ navrhnutých možností, kedy by Ústavný súd mal právomoc zrušiť ústavný zákon v spojení s aktuálnou diskusiou ohľadom predčasných parlamentných volieb.⁷⁷

3.2 Kolektívna ochrana základných práv a slobôd

Zatiaľ čo v predchádzajúcej kapitole sme sa venovali individuálnej ochrane základných práv a slobôd ako doposiaľ jedinej možnosti Ústavného súdu rozhodnúť o zrušení

⁷² Pozri uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky I. ÚS 30/1999

⁷³ Pozri uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky I. ÚS 30/1999

⁷⁴ Ústavní zákon č. 195/2009 Sb. o zkrátení pátého volebního období Poslanecké sněmovny

⁷⁵ Zároveň je potrebné dodať, že v náleze ÚS ČR Pl. ÚS 18/2006 sa vychádzalo z porušenia práva na nerušený výkon verejnej funkcie, ktoré bolo odvodené od práva na prístup k voleným a iným verejným funkciám za rovnakých podmienok, pričom ÚS SR uznesením II. ÚS 796/2000 rozhodol, že právo zotrvať v štátnej(verejnej) funkcii, do ktorej sa navrhovateľ dostal voľbou v Národnej rade SR, síce je v súlade a podľa ústavy, nie je však súčasťou práv upravených v čl. 30 ods. 1, takže je možné, že by ÚS SR rozhodol aj, že zotrvanie vo funkcii poslanca nespadá pod základné právo podľa čl. 30 ods. 1, čím by sme nemali dôvod pre podanie individuálnej sťažnosti

⁷⁶ Pozri uznesenie Ústavného súdu SR II. ÚS 806/2000 alebo uznesenie IV. ÚS 11/2004, ktoré sa ale na druhej strane týkali nie ústavného zákona, ale zákona; v uznesení IV. ÚS 11/2004 bolo rozhodnuté, že prijímanie zákonov patrí do výlučnej kompetencie Národnej rady Slovenskej republiky a samo o sebe nie je spôsobilé porušiť práva podľa čl. 1 a čl. 12 ods. 4 ústavy

⁷⁷ Ohľadom volieb konaných 10. marca 2012, možnosť zrušenie ústavného zákona č. 330/2011 a rozhodnutia prezidenta č. 347/2011, nepripadá na základe individuálnej sťažnosti už do úvahy, keďže jednak uplynula dvojmesačná lehota na jej podanie a jednak, žiaden poslanec takúto individuálnu sťažnosť nepodal

ústavného zákona, na tomto mieste si kladieme druhú časť otázky⁷⁸ a síce, čo ak by sa ústavodarca rozhodol ústavným zákonom „vyhodit“ z ústavy celú druhú hlavu?⁷⁹ Zo záverov vyvedených do tohto okamihu nám vyplynulo, že Národná rada môže prijať akýkoľvek ústavný zákon, nechýba jej zmocňovacia norma, ktorou je čl. 86 písm. a) a že Ústavný súd nemá právomoc takýto ústavný zákon zrušiť okrem prípadu, ak by ním došlo k porušeniu základných práv a slobôd jednotlivca, pretože by sa len formálne tváril ako ústavný zákon, pričom v skutočnosti by šlo o individuálny právny akt a daný jednotlivec by podal individuálnu sťažnosť na Ústavný súd za splnenie podmienok daných ústavou a zákonom. Na základe uvedeného teda Národná rada skutočne môže z pozitívnoprávneho hľadiska ústavným zákonom „vyhodit“ celú druhú hlavu našej ústavy.⁸⁰

Znie to síce hrozne, ale čo ak by sa tak naozaj stalo? Mohol by Ústavný súd v tomto prípade zasiahnuť aj mimo konania o sťažnosti? Odpoveď bude ešte hroznejšia, ale jednoducho nemohol, nemá nato žiadnu právomoc, princíp legality ho nepustí a konanie *ultra vires* nemôže ospravedlniť ani konaním ústavodarcu. Položme si ďalšiu otázku, čo s tým? Tento krát bude odpoveď menej hrozivá a podstatne jednoduchšia, i keď pre niektorých skepticky nazerajúcich nie celkom realizovateľná – právo na odpor. Právo na odpor je v ústave SR zakotvené v čl. 32, ktorý hovorí, že *občania majú právo postaviť sa na odpor proti každému, kto by odstraňoval demokratický poriadok základných ľudských práv a slobôd uvedených v tejto ústave, ak činnosť ústavných orgánov a účinné použitie zákonných prostriedkov sú znemožnené*.⁸¹ Pre uplatnenie práva na odpor musia byť splnené dve podmienky: 1. znemožnená činnosť ústavných orgánov, 2. znemožnené účinné použitie zákonných prostriedkov. Ide teda o krajný prostriedok, ak demokratický poriadok základných práv a slobôd orgány verejnej moci nemôžu alebo nechcú zabezpečiť. Zároveň ide o prostriedok donútenia štátu občanmi, ktorý nemôže smerovať proti súkromným osobám.⁸² Právo na odpor odvodzuje svoju opodstatnenosť prirodzenoprávnou teóriou a teóriou spoločenskej zmluvy. Z tej prirodzenoprávnej vyplýva, že ľudské práva sú vrodené, nemôže

⁷⁸ Vid'. s. 16 hore

⁷⁹ V tejto súvislosti narážam na prvotný impulz spracovania tejto práce a síce článok Františka Šebeja, ktorý si položil rovnakú otázku. Pozri ŠEBEJ, F., ref. 1

⁸⁰ V tomto kontexte nezohľadňujeme dopad a reakciu medzinárodného spoločenstva a vôbec aplikáciu medzinárodného práva a dodržiavanie medzinárodných záväzkov, len fabulujeme do extrémov na lepšiu ilustráciu

⁸¹ Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 v znení neskorších predpisov

⁸² DRGONEC, J., ref. 9, s. 379 - 380

ich odňať, či zrušiť ani štát.⁸³ Z teórie spoločenskej zmluvy zase vyplýva, že ak nositeľ moci poruší svoju zmluvnú povinnosť, vzniká možnosť odporu proti takejto moci, prípadne aj možnosť jej odstránenia a nahradenia novou. Právo na odpor nevyklučuje ani násilný odpor.⁸⁴ V zmysle uvedeného chápeme právo na odpor ako prirodzené právo, ktoré je zakotvené aj v pozitívnom práve, priamo v ústave, ale aj ak by z nej bolo odstránené, nezaniká, rovnako ako základné práva a slobody, pretože občania sú tí, ktorí stoja nad všetkými, nad zákonodarcom, Ústavným súdom aj ústavodarcom, občania sú jediným zdrojom všetkej moci v štáte, občania sú tí, ktorí uzavreli so štátom spoločenskú zmluvu, ktorej fikciou je demokratická ústava.⁸⁵ Ak by sme chceli už niečo považovať za materiálne jadro, nech sú to práve základné práva a slobody a právo na odpor vychádzajúce z prirodzenoprávných princípov. Z hľadiska pozitívneho práva však v našej ústave materiálne jadro nepoznáme, preto by mohol byť ústavodarcom odstránený aj čl. 32 a vôbec celá druhá hlava ústavy. Ústavodarcovi totiž nechýba zmocňovacia norma⁸⁶, tou je čl. 86 písm. a), podľa ktorého môže prijať akýkoľvek zákon. Nič by to však nezmenilo na tom, že vždy len a len občania sú tí, ktorí majú právo proti takémuto zásahu zakročiť.

Zároveň sú len občania tí, ktorí môžu uzavrieť novú spoločenskú zmluvu a následne skoncipovať novú ústavu. V tomto smere nie je nič z pozitívnoprávneho hľadiska nemenné, preto stále odmietame hovoriť o materiálnom jadre. Nemenné nie je ani demokratické zriadenie, hoci je v čl. 1 ods. 1 stanovené, že *Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát*.⁸⁷ Nepochybne ide o základný ústavný princíp, ktorý je potrebné aplikovať najmä pri výklade a uplatňovaní práva, ale už slovíčko „je“ indikuje, že je tomu tak len v súčasnosti. O demokracii sa často hovorí, že nie je dokonalá, ale že doposiaľ nič lepšie vymyslené nebolo. Prečo by teda táto nedokonalosť mala byť nemenná, ak sa predsa len podarí inej generácii vymyslieť niečo lepšie? Ak by sme si neustále mysleli, že určité princípy sú nemenné, už dávno by sme ustrnuli na odvodzovaní všetkej moci od Boha alebo prinajlepšom niekde v patrimonálnom štáte.⁸⁸

⁸³ Vid'. kapitola 3

⁸⁴ OTTOVÁ, E., ref. 6, s. 29

⁸⁵ Pozri HOLLÄNDER, P.: Predslov k ROUSSEAU, J.J.: O spoločenskej zmluve. Bratislava: Kalligram, 2010, s. 20.

⁸⁶ Vid'. ref. 38

⁸⁷ Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 v znení neskorších predpisov

⁸⁸ K tomu, že je zvrchovaným právom každej ústavotvornej generácie rozhodovať o o svojom osude bližšie pozri PROCHÁZKA, R., ref. 13, s. 85 – 97

Krajnou a zároveň aj kolektívnou, na rozdiel od individuálnej sťažnosti, možnosťou ochrany základných práv a slobôd je právo na odpor. Právo na odpor je využiteľné najmä proti ústavodarcovi, ktorý sa rozhodne porušovať spoločenskú zmluvu, ktorú nechápeme len ako ústavu, ústava je len jej pozitívnoprávna časť, spoločenská zmluva však zahŕňa aj prirodzenoprávnu časť, do ktorej nemá právomoc zasiahnuť ani sám ústavodarca. Napriek všetkému, aj keď ústavodarca prijme ústavný zákon očividne v rozpore s ústavou, Ústavný zákon nemôže preskúmať jeho súlad⁸⁹ a na základe nesúladu ho zrušiť.

⁸⁹ Vid'. ref. 18

4 Náčrt situácie *de lege ferenda*

Pred načrtnutím niektorých myšlienok, ktorý by sprehľadnili, zefektívnila a zdemokratizovali súčasný právny stav, si krátko zrekapitulujme ten súčasný. Národná rada môže prijímať ako ústavodarca akékoľvek ústavné zákony na základe generálnej klauzuly uvedenej v čl. 86 písm. a). Ústavný súd nemôže rozhodovať o súlade ústavných zákonov s ústavou, lebo mu ústava takúto právomoc nepriznáva, naopak mu prikazuje konať len na jej základe a v jej medziach. Materiálne jadro naša ústava nepozná. Čl. 152 ods. 4 môže Ústavný súd využiť len v konaní o výklade. Základné práva a slobody sú nezrušiteľné a má ich každý človek bez ohľadu nato, či v ústave zakotvené sú alebo nie. Možnosť domáhať sa ochrany základných práv a slobôd vytvára čl. 127. Ak by tieto boli porušené ústavným zákonom, ktorý je však v skutočnosti individuálnym právnym aktom, čím ústavodarca konal *ultra vires*, lebo nemá právomoc vydávať individuálne právne akty, eventuálne by mohol Ústavný súd v konaní o sťažnosti takýto akt zrušiť. Doteraz však žiaden podnet v takejto veci podaný nebol, takže ide o hypotetickú tézu. Jediným zdrojom štátnej moci sú občania, ktorí majú právo postaviť sa za splnenia určitých podmienok na odpor a vždy majú právo uzavrieť novú spoločenskú zmluvu. Ústavný súd v žiadnom prípade nemôže stáť nad ústavodarcom, lebo moc ústavodarcu je odvodená od samotných občanov a moc Ústavného súdu od zákonodarcu.

Jeden z dôvodov, prečo existujú vôbec tendencie vyvyšovať Ústavný súd nad ústavodarcu vo veci posudzovania ústavnosti ústavných zákonov, je najmä tzv. prelamanie nálezov Ústavného súdu ústavnými zákonmi.⁹⁰ Druhým je nedôvera v ústavodarcu a jeho členov, resp. nedôvera vo väčšinu ako takú.⁹¹ Tretím sú neblahé skúsenosti z histórie niektorých štátov, najmä Weimarskej republiky a obava z toho, že by sa dejiny mohli opakovať.

Podkladom pre odstránenie týchto obáv a napriek tomu nenadradenie Ústavného súdu nad ústavodarcu je zmena ústavy tak, aby ústavodarca mohol prijímať len tie ústavné zákony, ktoré ústava výslovne predpokladá a tie, ktorými sa mení a dopĺňa ústava.⁹² Generálna

⁹⁰ Stalo sa tak ústavným zákonom č. 254/2006 o zriadení a činnosti výboru Národnej rady Slovenskej republiky na preskúvanie rozhodnutí Národného bezpečnostného úradu, ktorým bol prelomený nález Ústavného súdu PL. ÚS 06/2004

⁹¹ Rovnako by však nedôvera mohla smerovať aj voči Ústavnému súdu, ktorý je v mnohých prípadoch ešte náchylnejší zneužívať svoju moc, robiť populistické rozhodnutia a miešať politiku do vecí, do ktorých nepatrí, ako ústavodarca. Pozri PROCHÁZKA, R., ref. 13, s. 100 a nasl.

⁹² Vid'. ref. 7

blanketa by sa zmenila na konkrétnu blanketu vo vzťahu k ústavným zákonom, ale ponechala by sa ako generálna vo vzťahu k zákonom. Ústavodarca by tak mohol upraviť naďalej akékoľvek spoločenské otázky, ale už len na úrovni zákonov, ktoré podliehajú preskúmaniu ich súladu s ústavou Ústavným súdom. O iných ústavných zákonoch by mal ústavodarca rozhodovať v spojení s občanmi, teda každá iná zmena ústavy, ktorá nie je jej priamou novelou, by podliehala ratifikácii v referende.⁹³ Zároveň by bolo potrebné procedurálne sťažiť možnosť zmeny ústavy napríklad zavedením prísnych podmienok pre ústavodarnú iniciatívu. Tú by mali napr. vláda, 200 000 občanov a 50 poslancov a taktiež sprísnením legislatívneho konania, ktorým sa prijíma ústavný zákon.⁹⁴ Zároveň by ústava mohla byť stručnejšia a obsahovať len fundamentálne princípy a inštitúty.⁹⁵

V rámci ústavy by sa dali urobiť aj iné zmeny, podľa niektorých možno netreba žiadne, jednoznačne však nie je správnu cestou nadradzovať akýkoľvek orgán, ktorý nevolia ľudia nad taký, ktorý volia, interpretáciou ustanovení ústavy tak, ako to ústavodarca vôbec nezamýšľal. Preto považujem za účelnejšie namiesto extenzívneho výkladu a hľadanie právomoci, ktoré neexistujú, či doktrín, ktoré nikto do ústavy nedal, vytvoriť taký právny rámec, ktorý by vzniknuté pochybnosti odstránil. V tomto kontexte preto považujem za najlepšie riešenie práve zmenu ústavy s prihliadnutím na vyššie uvedené návrhy.

⁹³ Účelné by bolo v spojení nielen s touto otázkou zmeniť podmienky platnosti referenda, zaviesť jeho záväznosť a celkovo sfunkčniť prvky priamej demokracie; táto otázka je však príliš náročná a komplexná nato, aby sme sa ňou v širšom rozsahu zaoberali na tomto mieste

⁹⁴ Porovnaj PROCHÁZKA, R., ref. 13, s. 123

⁹⁵ Podľa Balkina, B. by mala byť ústava základným zákonom, našim zákonom a najvyšším zákonom. Bližšie pozri <http://balkin.blogspot.com/search?q=legitimacy>

ZÁVER

Cieľom tejto práce bolo zodpovedať otázku, či môže byť ústavný zákon v podmienkach Slovenskej republiky protiústavný. Odpoveď je v zásade nie. Ale existuje možnosť, na základe ktorej by Ústavný súd mohol zrušiť ústavný zákon, ak by sa tento len formálne nazýval ústavným, ale v skutočnosti by išlo o individuálny právny akt, ktorým by došlo k porušeniu základných práv a slobôd a daná fyzická alebo právnická osoba by sa obrátila na Ústavný súd s individuálnou sťažnosťou za splnenie ostatných podmienok predpokladaných ústavou a zákonom. Táto možnosť je zatiaľ len teoretická, keďže doteraz žiadna takáto individuálna sťažnosť podaná nebola, minimálne ale nie je doposiaľ zavrhnutá. Ostatné pokusy o vyvodenie pôsobnosti Ústavného súdu rozhodnúť o nesúlade ústavného zákona s ústavou, ako tézu materiálneho jadra, čl. 124, čl. 152 ods. 4 či nezrušiteľnosť základných práv a slobôd sme vyvrátili, resp. uviedli na pravú mieru.

Mnoho ľudí nebude s názormi tejto práce súhlasiť, pretože by radi videli Ústavný súd na pomyselnom piedestály strážiť ústavodarcu a zákonodarcu, ochotného klepnúť im na prsty vždy keď bude treba. Toto ich nazeranie na vec z veľkej časti vyplýva z presvedčenia, že ľudia nevolia tých „správnych“ ľudí, z presvedčenia, že oni sami sú inteligentnejší ako väčšina a že by lepšie vedeli, koho v parlamentných voľbách zvoliť, najlepšie rovno seba. Ide o nedôveru v názor väčšiny a frustráciu z toho, že ako menšina veľa nezmôžu a musia sa v určitých veciach väčšine prispôbiť, čo značne vplýva na ich ego. Preto majú pocit, že by predsa len nad tými zástupcami ľudu mal ešte stáť niekto, koho považujú za inteligentnejšieho, koniec koncov sudcom Ústavného súdu sa nemôže stať len tak hocikto. Myslia si, že sudcovia Ústavného súdu musia byť menej ovplyvnitelní politikou ako takou, ale pravda je, bohužiaľ, taká, že mnohokrát sú to práve sudcovia Ústavného súdu, ktorí sú spolitizovaní a verní svojim nominantom. Postaviť Ústavný súd nad zástupcov ľudu nerieši nič.

Vráťme sa k našej ilustratívnej situácii, keby ústavodarca zrušil celú druhú hlavu ústavy. Už aj v menej extrémnych situáciách by mnohí namietali, že Ústavný súd predsa musí mať právomoc zasiahnuť, v tejto by už bolo jednoduchšie rátať tých, čo by nenamietali. Tých minimálne 90 ľudí v parlamente, ktorí by takýto ústavný zákon prijali, by musel niekto zvoliť. Potrebovali by teda značnú podporu občanov, aby sa vôbec do parlamentu dostali. Títo poslanci zároveň nie sú bytosti z vesmíru, ako by si niektorí mysleli, predstavujú vzorku tejto spoločnosti, často krát práve vzorku tej inteligentnej menšiny. Ak by bola spoločnosť tak

(ro)zvrátená, že by neakceptovala ani základné ľudské práva a slobody, ťažko by ju zachránil akýkoľvek súd. Na tomto mieste si dovoľím citát Procházku, R.: *väčšina má právo vládnuť z jedného jediného dôvodu – že len vtedy, keď vládne väčšina, je dodržaný princíp rovnosti v slobode ľudí tvoriacich množinu, v ktorej vôbec nejaká väčšina či menšina môže vzniknúť. Väčšina neexistuje v inej podobe, ako väčšina slobodných ľudí majúcich nárok na rovnakú váhu svojho hlasu. Bez vlády väčšiny niet rovnosti v účasti na správe svojho spoločenstva, a ak niet takejto rovnosti, niet ani slobody – len vtedy som slobodný a rovný v slobode, keď iný nemá nado mnou viac moci, ako mám ja nad ním.*⁹⁶

Nástroje boja proti nespravodlivosti vidím vložené do rúk občanov s právom na odpor ako krajným riešením. Inou otázkou je, ako občania toto právo využívajú a či vôbec. V súvislosti s udalosťami poslednej doby to však nevidím príliš skepticky a verím, že občianska spoločnosť sa bude aktivizovať stále viac a že ak by naozaj došlo k tak extrémnej situácii, že by ústavodarca zrušil druhú hlavu ústavy, občania by nenechali zametať so svojím životom a postavili by sa voči tejto moci na odpor. V duchu výroku Iheringa, R., že *boj za právo je povinnosťou oprávneného voči sebe samému*⁹⁷, považujem v takejto situácii uplatnenie práva na odpor dokonca za morálnu povinnosť občanov. Bohužiaľ, morálka je niečo, na čo mnohí dávno zabudli. Ako už bolo ale uvedené, nie je príliš pravdepodobné, že by ústavodarca mal príliš odlišný názor na spoločenské dianie a jeho právnu úpravu od občanov. Ale môže sa tak stať.

Pokiaľ ide o predčasné parlamentné voľby konajúce sa 10. marca 2012 a ústavný zákon, ktorý slúžil ako podklad na ich vyhlásenie prezidentom a ktorých sa táto práca taktiež dotkla, načrtla som riešenie, ktorým by mohol byť ústavný zákon a aj rozhodnutie prezidenta zrušené. Keďže ale individuálna sťažnosť proti danému ústavnému zákonu nebola podaná ani jedným z troch poslancov hlasujúcich proti, túto možnosť musíme pre tento prípad vylúčiť. Napriek tomu sa v ústavnoprávnej sfére vytvoril kauzou Melčák zaujímavý názor, ktorý by mohol ovplyvniť aj budúce dianie u nás. Či sa tak stane, ukáže čas. V súčasnosti je teda zvrátenie predčasných parlamentných volieb skôr sci-fi⁹⁸, ale minimálne sa otvorila možnosť pre prenikanie variabilných názorov na prípadnú budúcu podobnú situáciu, ktorá je dosť reálna, keďže predčasné parlamentné voľby nie sú v našich podmienkach žiadnou výnimkou, ale skôr pravidlom.

⁹⁶ PROCHÁZKA, R., ref. 13, s. 116

⁹⁷ IHERING, R.: Boj za právo. Bratislava: Kalligram, 2009, s. 40

⁹⁸ Pozri aj <http://aktualne.atlas.sk/koniec-protestnych-idealov-volby-sa-podla-odbornikov-posunut-nedaju/slovensko/politika/>

Záverom chcem zdôrazniť, že občania, nie súd, sú tými, ktorí primárne môžu a mali by dohliadať na zachovávanie spravodlivosti, veď rozhodnutia ústavodarcu sa týkajú práve ich. Právo na odpor je krajným riešením proti nespravodlivosti, nesmieme ale zabúdať aj na tie prvotnejšie, kde nepochybne patrí aj právo zvoliť si svojich zástupcov v zákonodarnom a ústavodarnom zbore, či priamo sa uchádzať o túto pozíciu. Na druhej strane, aby sme mohli hovoriť ešte o nejakej spravodlivosti a zástupcoch občanov, ktorí ich reálne reprezentujú a presadzujú ich vôľu, museli by sme minimálne zmeniť volebný systém a systém financovania politických strán. Ale to už je na inú diskusiu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

PRÁVNE AKTY

Nález Ústavného súdu Českej republiky PL.ÚS 27/2009

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky PL. ÚS 06/2004

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky PL. ÚS 15/1998

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky PL. ÚS 15/2000

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky PL. ÚS 18/2006

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky PL. ÚS 5/1997

Rozhodnutie prezidenta Slovenskej republiky č. 347/2011 o vyhlásení volieb do Národnej rady Slovenskej republiky

Rozsudok Súdneho dvora Plaumann v. Komisia 25/62

Rozsudok Súdneho dvora Taliansko v. Komisia, C 298/00

Ústava České republiky č. 1/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., 300/2000 Sb., 448/2001 Sb., 395/2001 Sb., 515/2002 Sb. a 319/2009 Sb

Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 v znení neskorších predpisov

Ústavní zákon č. 195/2009 Sb. o zkrácení pátého volebního období Poslanecké sněmovny

Ústavný zákon č. 254/2006 o zriadení a činnosti výboru Národnej rady Slovenskej republiky na preskúmanie rozhodnutí Národného bezpečnostného úradu

Ústavný zákon č. 330/2011 o skrátaní volebného obdobia Národnej rady Slovenskej republiky

Ústavný zákon č. 70/1994 o skrátaní volebného obdobia Národnej rady Slovenskej republiky

Ústavný zákon č. 82/2006 o skrátaní volebného obdobia Národnej rady Slovenskej republiky

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky I. ÚS 2/1995

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky I. ÚS 30/1999

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky I. ÚS 338/2006

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky II. ÚS 796/2000

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky II. ÚS 806/2000

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky IV. ÚS 11/2004

Zákon č. 38/1993 Z.z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov

LITERATÚRA

- DRGONEC, J.: *Ústava Slovenskej republiky. Komentár. 2. vydanie.* Šamorín: Heuréka, 2007.
- DRGONEC, J. – KVASNIČKOVÁ, J.: *Mutácie ústavnosti. Vybrané ústavne inštitúty na Slovensku a vo svete.* Bratislava: IVO, 2000.
- FILIP, J.: *Ústavní právo České republiky, sv. 1. 4. vyd.* Brno: MU Brno, 2003.
- HOLLÄNDER, P.: *Filosofie práva.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2006.
- HOLLÄNDER, P.: Predslov k ROUSSEAU, J.J.: *O spoločenskej zmluve.* Bratislava: Kalligram, 2010.
- IHERING, R.: *Boj za právo.* Bratislava: Kalligram, 2009.
- KELSEN, H.: *Allgemeine Staatslehre.* Wien: Nachdruck, 1925.
- KNAPP, V.: *Teorie práva, 1. vydání.* Praha: C.H.Beck, 1995.
- KRÁL, J.: *Ludské práva v Slovenskej republike.* 2004 ISBN 80-969034-1-1
- MERKL, A.: *Prolegomena einer Theorie des rechtlichen Stufenbaues. In Gesellschaft, Staat und Recht.* Wien, 1931.
- OROSZ, L. – SVÁK, J. – BALOG, B.: *Základy teórie konštitucionalizmu.* Bratislava: Eurokódex, 2011.
- OTTOVÁ, E.: *Teória práva, 2. vyd.* Šamorín: Heuréka, 2006.
- PROCHÁZKA, R.: *Lud a sudcovia v konštitučnej demokracii.* Plzeň: Aleš Čenek, 2011.
- PRUSÁK, J.: *Teória práva.* Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK: Bratislava, 1999.
- PRUSÁK, J.: *Zákon a konštitucionalizmus.* In Gerloch, A. – Maršálek, P.: *Zákon v kontinentálnom právu.* Praha: Eurolex, 2005.
- SIÉYÈS, E. J.: *Politische Schriften 1788-1790 mit Glossar und kritischer Siéyès-Bibliographie.* Darmstadt, 1975.
- SVÁK, J.: *Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch. 1. zväzok.* Bratislava: Eurokódex, 2011.
- ŠIMÍČEK, V.: *Materiální ohnisko ústavního pořádku, jeho ochrana a nález Ústavního soudu ve věci Melčáka.* In POSPÍŠIL, I. – WAGNEROVÁ, E. (eds.): *Vladimír Klokočka Liber amicorum.* Praha Linde, 2009.

ZBORNÍK

- KYSELA, J.: *Několik poznámek k interpretaci ústav, jakož i Ústavy ČR a jejího článku 46 zvláště,* In *Problémy interpretace a argumentace v soudobé právní teorii a právní praxi.*

Zborník príspevkov z vedeckého kolokvia katedier teórie práva právnických fakúlt Českej republiky (Milovy 19.-20.6.2006). Praha: Eurolex Bohemia, 2003.

INTERNETOVÉ ZDROJE

<http://www.aktuality.sk/clanok/201237/marcove-volby-budu-nelegitimne-tvrdi-obciansky-aktivista-historik-a-analytik-eduard-chmelar/>

<http://aktualne.atlas.sk/koniec-protestnych-idealov-volby-sa-podla-odbornikov-posunut-nedaju/slovensko/politika/>

<http://www.assemblee-nationale.fr/english/8ab.asp>

<http://balkin.blogspot.com/search?q=legitimacy>

http://www.bundestag.de/dokumente/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_07.html

<http://jinepravo.blogspot.com/2009/09/tomas-sobek-ledni-medved-neni-medved.html>

<http://jinepravo.blogspot.com/2009/09/nad-uternim-usnesenim-us-o-ustavni.html>

<http://www.konzervativizmus.sk/article.php?2158>

<http://www.tasr.sk/23.axd?k=20120227TBA01683>

<http://www.topky.sk/cl/1000110/1300898/Marcove-volby-budu-nelegitimne--tvrdi-Karnasevic>

PERIODIKÁ

ŠEBEJ, F.: *O ústavnom delíriu*. In: *týždeň*. 2008, č. 39.

BALOG, B.: *Ústavné zákony v právnom poriadku Slovenskej republiky*. In *Justičná revue*, č. 12/2007.